

‘Ik antwoord op
wat U in mijn hart
hebt gelegd’

jubileumsymposium
25 jaar Priester- en diakenopleiding
Bovendonk
31 oktober 2008

**jubileumsymposium
25 jaar Priester- en diakenopleiding
Bovendonk**

31 oktober 2008

Een uitgave van het bisdom van Breda, januari 2009
Bij gelegenheid van het jubileumsymposium 25 jaar
Priester- en diakenopleiding Bovendonk 31 oktober 2008
T 076 5223444
E secretariaat@bisdombreda.nl
I www.bisdombreda.nl

Inhoudsopgave

Prof. dr. J. Wissink, Diocesane spiritualiteit van de diocesane priester en diaken	7
Mgr. dr. W. Eijk, De rol van de priesterlijke identiteit bij het wekken van priesterroepingen	20
Mgr. dr. J. van den Hende, Homilie in de eucharistieviering	34

Voorwoord

De Priester- en diakenopleiding Bovendonk in Hoeven vierde op 31 oktober 2008 dat ze 25 jaar geleden van start ging. Opggericht door mgr. H. Ernst in 1983 als priesteropleiding en uitgebreid door mgr. dr. M. Muskens in 2001 met een opleiding voor permanente diakens heeft de opleiding een eigen profiel in kerkelijk Nederland en Vlaanderen.

Het is een opleiding onder verantwoordelijkheid van de bisschop van Breda, waaraan meerdere bisdommen en enkele ordes en congregaties participeren. De opleiding Bovendonk leidt mannen op vanaf 28 jaar tot begin 50 die priester of diaken willen worden. Als deeltijdsopleiding combineren de studenten hun studie met een baan. Hiervoor stond het vroegere Antwerpse Centrum voor Priesteropleiding voor mannen op Rijpere Leeftijd (CPRL) model.

In de afgelopen 25 jaar zijn er precies 80 mannen tot priester gewijd, waarbij de gemiddelde leeftijd 43,2 jaar is. Pas sinds twee jaar zijn de eerste diakens gereed gekomen met hun opleiding; tot nu toe vier. Van alle studenten die gestart zijn, heeft 57% de eindstreep gehaald. Ze zijn aangesteld in de bisdommen van Breda, Rotterdam, Antwerpen, Utrecht, Groningen-Leeuwarden en Haarlem en tevens in de betrokken ordes en congregaties.

Het jubileum van Bovendonk was aanleiding om het belang van de opleiding van priesters en diakens voor het werk in de Kerk onder de aandacht te brengen. Op 31 oktober werd het jubileumjaar geopend met een symposium, waarop mgr. dr. W. Eijk, aartsbisschop van Utrecht, een inleiding gaf over de rol van de priesterlijke identiteit bij het wekken van priesterroepingen. Prof. dr. J. Wissink, als hoogleraar pastoraal theologie verbonden aan de Faculteit Katholieke Theologie van de Universiteit van Tilburg, sprak over diocesane spiritualiteit. Beide inleidingen worden in deze brochure gepubliceerd. Ook

de homilie van mgr. dr. J. van den Hende in de eucharistieviering is opgenomen. Daarnaast waren er vier workshops.

Tijdens het symposium vond ook de publiekspresentatie plaats van een campagne om het diocesane roepingenwerk in het bisdom van Breda binnen de parochies een impuls te geven. Onder het motto 'Ik antwoord op wat U in mijn hart hebt gelegd' werd een interactieve website ontwikkeld: www.roeping.nu. Naast de website was er nieuw foldermateriaal en verscheen de speciale uitgave 'Geroepen worden' van het magazine van het bisdom van Breda.

Informatie over de roepingcampagne is opgenomen in deze brochure op p. 39/40.

Namens de staf en het bestuur wil ik de inleiders en alle andere betrokkenen van harte dank zeggen voor hun bijdrage en ondersteuning.

Jan Brok, studierector

Diocesane spiritualiteit van de diocesane priester en diaken

*Prof. dr. J. Wissink,
hoogleraar Faculteit Katholieke Theologie, Utrecht/Tilburg*

Inleiding

Toen ik mondeling namens mgr. van den Hende gevraagd werd om op deze feestelijke dag een verhaal ten beste te geven, luidde het thema: de spiritualiteit van de diocesane priester. Ik heb de uitnodiging aangenomen, omdat ik zowel mgr. Van den Hende als het seminarie Bovendonk een goed hart toedraag. Bovendien herinnerde ik me de stelling, die mijn leermeester Ferdinand de Grijs in 1965 had opgeworpen, dat er niet zoiets was als een aparte spiritualiteit van de diocesane priester. Later spitste het onderwerp zich verder toe: het moest gaan over de diocesane spiritualiteit van de diocesane priester. Daarna werd ik er alsnog aan herinnerd, dat Bovendonk ook diakens opleidt, die dus ook wel een diocesane spiritualiteit zullen hebben. Een rijkdom aan thema's dus. Ik wil ze allemaal in het oog houden in dit verhaal, niet alleen uit een soort *Labrador-will to please*, maar omdat de verschillende vragen licht op elkaar kunnen werpen.

Wat is spiritualiteit?

Natuurlijk moet ik eerst iets zeggen over de inhoud van het woord 'spiritualiteit'. Het behoort tot de meest populaire woorden in het religieuze taalgebruik van tegenwoordig en dreigt een erwtensoepebegrip te worden. Als het woord 'spiritualiteit' valt, kan het gaan over de mystiek van Johannes van het Kruis, maar ook over de werking van een langdurig verblijf in Indiaanse zweethutten of intensieve verkennings-tochten in voorgaande levens, *rebirthing* dus. Een mixture van het meest mooie en het meest onzinnige, dat de mensheid heeft

voortgebracht. Ik ga in het volgende slechts in op christelijke spiritualiteit en bepaal die losjesweg als: het in cultuur brengen van de omgang met de Drieëne God binnen de kring van de leerlingen van Jezus.

Om het begrip wat verder te aarden: spiritualiteit omvat drie dimensies. De eerste is een *oriëntatie* in het leven. Zo wordt een christelijke spiritualiteit gekenmerkt door het christelijke gedachtegoed, de christelijke theologie, een gelovige levensbeschouwing, waardoor je op een bepaalde manier naar de wereld, de mensen en jezelf kijkt. Dus dat de mens schepsel is en geen god, dat hij en zij naar Gods beeld en gelijkenis geschapen zijn, dat we samen geroepen zijn rondom Jezus Christus, dat we moeten bijdragen aan een rechtvaardiger en barmhartiger samenleving en dat we uiteindelijk bestemd zijn voor eeuwige gemeenschap met God. De tweede dimensie is dat we in ons leven geleid worden door een *innerlijke verlangen*. Er drijft ons iets, een verlangen om bemind te worden en te beminnen, een verlangen om te eren en geëerd te worden, een verlangen dat er heil zal zijn, uiteindelijk heil voor de wereld en voor onszelf. Dat verlangen wordt beroerd, geraakt, gewekt, wanneer het in aanraking komt met woorden en gebaren van ons geloof. Daardoor krijgt ieder van ons lievelingsteksten: teksten, waarbij de ziel ervoer: “Ja, hier gaat het om, dit slaat op mij”. Maar ook op andere momenten van ons leven is onze ziel geraakt, zodanig dat dit verlangen begon te trillen in ons. Het kan gebeurd zijn, waar de wereld zich als schoon en heerlijk openbaarde, maar ook waar we onrecht meemaakten en onze ziel tot op de bodem protesteerde: “Dit mag niet het laatste woord hebben”. De derde dimensie is die van de *praxis*. Ik onderscheid die praxis in twee velden. De eerste is die van het morele leven: leven als deugdzaam mens, barmhartigheid en rechtvaardigheid praktiseren. De tweede gaat over handelingen en gebruiken, die het karakter hebben van spirituele praktijken, praktijken om het geestelijk leven in te oefenen, te voeden. Dan gaat het om praktijken als het getijdengebed (op zijn

benedictijns of gesproken door een groep of door iemand op zijn eentje), het nemen van een stiltetijd per dag, geestelijke lezing, een geestelijk gesprek van een gemeente (kapittel) of bijvoorbeeld van een pastoraal team, de clausuur van een klooster, enzovoorts.

Als ik dus vraag naar iemands spiritualiteit, dan let ik op zijn of haar al dan niet uitgebreide en min of meer doorgerefecteerde theologie, op wat ik aan onderstroom hoor, aan geest, soul, verlangen en tenslotte op de morele en spirituele praktijken.

Bestaat er een spiritualiteit van de priester?

Toen ik er melding van maakte, dat Ferdinand de Grijns ooit ontdekt heeft dat er een aparte spiritualiteit van de priester bestond, had dat als eerste functie om ons samen wakker te maken. We praten soms te gemakkelijk over die zaken. Wie Ferdinand de Grijns kent, weet ook, dat hij zijn opmerking niet maakte vanuit een soort progressief-liberale en seculariserende geest. De Grijns is een orthodoxe theoloog, die als goed Thomas-leerling ook een biddend theoloog is. Ik denk, dat hij zijn opmerking maakte vanuit de vraagstelling, of je elementen aan kunt wijzen van geloofsvisie, geloofservaring en spirituele of morele praktijk, waarvan je kunt zeggen: die behoren exclusief aan de priester toe? En ook: die tref je bij iedere priester aan, die enigszins serieus probeert priester te zijn.

Als je de vraag zo stelt, kom je inderdaad nauwelijks zoiets tegen. Het celibaat deelt de priester met de religieuzen, het brevier sinds Vaticanum II in principe met alle gelovigen, evenals het vieren van de eucharistie en de andere sacramenten en het nemen van tijd voor het gebed. En voorzover je werk en je leven ook je spiritualiteit kleurt, zal menig element van de spiritualiteit van de priester gedeeld worden met menig pastoraal werker en werkster. Hetzelfde geldt denkkelijk ook voor de diaken.

We zien dan ook, dat als priesters en diakens werk willen maken van hun geestelijk leven, ze op vele manieren op zoek gaan. Ze doen hun boodschappen bij contemplatieve kloosters of ze zoeken het bij de methoden van de Zen-meesters. Ik heb zelf mijn boodschappen gedaan bij de benedictijnen en trof daar een biechtvader, die me op benedictijnse wijze onder het juk van Ignatius van Loyola door deed gaan. Omdat we onze theologiestudie deden met franciscanen en ik bevriend raakte met een franciscaanse medestudent, is er ook nogal wat Franciscus bij gekomen. Daarnaast hebben enkele priester-arbeiders van Calama me gevormd door me uit te dagen, om tot in de fysieke nabijheid toe het perspectief te delen van arbeiders en armen uit de Derde Wereld. Zo heb ik langs verschillende wegen geleerd, om Schrift en leven op elkaar te betrekken. De rest doet het leven dan zelf: de pastorale begeleiding aan anderen gegeven, de viering van de liturgie -als voorganger-plus-participant of als slechts participant-, het geven van colleges, de samenwerking met uitkeringsgerechtigden in Utrecht, het geeft allemaal eigen ervaringen en stelt je voor uitdagingen, die samen je spiritualiteit uitmaken.

Als ik zo het eigene en aparte van de priesterlijke spiritualiteit wat lager inschat dan wel eens gebeurt in onze kringen, dan doe ik dat niet om slechts kritisch te zijn. Er valt met dit kritisch inzicht ook winst te behalen. Er wordt van de priesters tot in het kerkrecht toe gezegd, dat zij exemplarische christenen horen te zijn. Dat kunt je opvatten als, dat priesters werkelijk het neusje van de zalm moeten zijn: echt voorbeeldige mensen. Mij lijkt dat niet zo'n goede interpretatie: je kweekt er perfectionisten mee, anti-Paulus-werkheiligen, neuroten vaak ook. De woorden zijn beter op te vatten als: priesters moeten enigszins normale exemplaren van de soort zijn. Ze delen de grondslagen van hun spiritualiteit met alle gelovigen. Ik parafraseer Augustinus maar eens: "Voor u ben ik bisschop, met u christen. Het eerst is mij last, het tweede is mij lust". De

doop blijft de gemeenschappelijke grond van alle christenleven en de eerste roeping van de priester blijft: leerling zijn van Jezus Christus, met Hem in de Geest van de Vader zijn. Wie dat weinig vindt, heeft de structurele wending in het kerkverstaan van Lumen Gentium nog niet mee-voltrokken of is er weer achter terug gevallen. Voorop staat in die constitutie van Vaticanum II het geheel van de kerk (de eerste twee hoofdstukken), daarna volgt pas de differentiatie in gewijde ambtenen leken en religieuzen.

Natuurlijk mag deze relativering van de priesterlijke spiritualiteit niet tot vervlakking leiden. Daarom heeft de kerk het getijdengebed aan iedereen gegeven, maar aan priesters en bisschoppen verplicht gesteld (en aan diakens gedeeltelijk). Een priester mag niet minder een mens van gebed zijn dan leken, zoveel is wel duidelijk. Daarnaast wijdt de kerk slechts celibataire mannen tot priester. Het celibaat krijgt de priester van de Latijnse ritus gemeenschappelijk met de mannelijke en vrouwelijke religieuzen. Wat de historische wortels ervan ook mogen zijn -waarschijnlijk de reinheidswetgeving rondom de eucharistie-, voor dit moment lijkt het motief voor het handhaven van deze beperking te zijn, dat de kerk ervan uitgaat, dat niemand het celibataire leven kiest, tenzij God een zodanige plek in zijn of haar leven heeft ingenomen, dat God voor de betreffende persoon boven alles gaat. Het geloof is dan geen sausje boven op een aardig leven, maar is van beslissende betekenis geworden. Ik vind dat een legitiem motief van onze kerk. Ik moet er weer twee opmerkingen bij maken. Dat God je boven alles gaat, is niet iets dat beperkt is tot celibatairen. Als je de offers ziet, die de huwelijkse trouw aan mensen vraagt, met name in een tijd waarin bindingen lossen worden, dan moeten we ook het getuigenis van het stug volgehouden huwelijk niet onderschatten. De tweede opmerking is, dat ook het celibaat geen volstreekte garantie is, dat voor iemand God boven alles gaat. Bovendien, ook als het dat in de wortel van de roeping tot het celibataire leven wel geweest is, het kan ook verloren gaan.

Ook het celibataire leven kan versloffen. We hebben er de schrijnende voorbeelden van alcoholisme en seksueel misbruik van, maar ook in het nette leven van menig gevestigd pastoor spat het vuur van de godsliefde er niet van af.

Positief over de spiritualiteit van de priester en de diaken

Het voorgaande klinkt overwegend negatief: er bestaat nauwelijks een eigen spiritualiteit van de priester, laat staan van de diocesane priester. Dat negatieve komt ook voort uit de aard van de vraag die we stelden: bestaat er een aparte spiritualiteit van de priester, die dus exclusief voor hem is? Nu moeten we ons niet door dat soort vraagstelling in de luren laten leggen. We kunnen beter andersom vragen: wanneer een priester probeert een goede priester te zijn, wat voor spiritualiteit ontstaat er dan en is er nodig?

Het eigene van de roeping tot het priesterschap is mijns inziens, dat je geroepen wordt tot verantwoordelijkheid voor het geloof van andere mensen. En diakens hebben dat in de specifieke zin, dat ze ervoor verantwoordelijk zijn, dat dat geloof zich uit in solidariteit met mensen in nood en in inzet voor een barmhartige en rechtvaardige samenleving. Weer, dat is allemaal niet exclusief: ouders krijgen ook verantwoordelijkheid voor het geloof van hun kinderen, trouwens ook voor dat van elkaar. Ieder christen kan op bepaalde ogenblikken in verantwoordelijkheid gesteld worden, dat hij of zij een woord moet zeggen of een daad moet stellen, die ten nutte is van het geloof van een ander. Maar bij de priester (de diaken en de pastorale werker en werkster) is dat een dominante leidraad in zijn leven. Vandaar zal de priester zich sterk herkennen in de bijbelse beelden van de herder, de wachter, eventueel de profeet. Dat wachten op het geloof bij anderen, die inzet om het te voeden, te doen groeien, het met anderen te vieren: het maakt je tot een bedelaar, want je kunt het geloof niet maken. Het maakt je ook als een vader of moeder voor mensen. In

gesprekken met priesters zie ik vaak, dat ze veel herkennen in de positie van Mozes. Ze willen het volk leiden naar een land, waar het goed leven is, naar grazige weiden, naar de liefdevolle eenheid met de Liefde, die God is. Deze innerlijke houding van zorg om het geloof van een ander uit zich, ook als de betreffende priester niet in een parochie werkt. Het kleurt naar mijn beleving ook mijn docent-zijn.

Het leven van de priester wordt natuurlijk ook gekenmerkt door zijn taak van het voorgaan in de viering van de sacramenten. Wie in de eucharistie als priester gelovig en theologisch zijn plaats weet, zal beseffen dat hij daar door de Heer gebruikt wordt als middel ten dienste van Zijn zelfgave aan de wereld. In het sacrament van de verzoening vergeeft de Heer via Zijn kerk en daar functioneert de priester als symbool, zowel van de Heer als van de *communio* van de kerk. Daar zit een moment aan van onteigening: het gaat niet om mij, maar om de Heer. In de biecht betekent het “ik” van het “ik ontsla u van uw zonden” Christus. Wissink kan geen zonden vergeven, dat kan alleen God. Trouwens, het zou wat, wanneer Wissink je zou vergeven: dat toont op zijn hoogst, hoe aardig hij is, maar daar ligt de wereld terecht niet wakker van. Nee, God vergeeft de zonden en gebruikt daar eventueel Wissink voor, die “ik ontsla u van uw zonden” zegt en zo doet wat de kerk van haar Heer geleerd heeft te doen. Iets anders is, en dat hoort wel bij de priesterlijke spiritualiteit, dat het goed is, om je te laten opnemen in die goddelijke beweging naar de mens toe. En zo keert het motief van het herderlijke, het wachter of profeet zijn weer terug.

Ik noemde zojuist de priester ook een bedelaar. Ik wil dat moment nog even apart benadrukken. We zijn bedelaars, omdat we het geloof, de hoop en de liefde bij mensen niet kunnen maken. En als we het proberen te maken, ontstaat er van alles, maar geen geloof, hoop en liefde. In die zin zijn we niet alleen wachters in de zin van bewakers, maar ook in de zin van

wachtenden, hopen dat het wonder gebeurt. Een priester speurt in de samenleving, maar ook in het leven van telkens weer een mens, of God er gebeurt, van zich laat merken. Vaak wordt er over het priesterschap gesproken als een functie van geven, maar het is ook: zoeken, speuren en af en toe de vreugde van het ontvangen. Dat het braambos brandt en je met schroom je schoenen uitdoet.

Ik kan niet uitvoerig over de spiritualiteit van de diaken spreken. Ik wil er slechts over zeggen, dat het hart van het diaconaat de verbinding is tussen de tafel van de eucharistie en de tafel van de armen, die beide de tafel van de Heer zijn. Die verbinding wordt dan alleen juist gelegd, wanneer we als kerk zowel uit de Schrift als van de straat willen leren. De diaken bewaakt met name het laatste. Hij vertegenwoordigt het ongemakkelijke van de omgang met de Heer, die altijd ook omgang met de armen en de armoe is. Trouwens ook omgang met de armoe in onszelf.

Het diocesane

Ik zei, dat de priester zich geroepen weet tot wachter, hoeder van het geloof van mensen. Daarmee is hij herder, pastor. Dat doe je niet op eigen houtje en eigen gezag: voorzover pastoraat altijd iets te maken heeft met dienst aan de ene Herder, Jezus Christus, gebeurt het in de context van de christengemeenschap en op gezag, dat van Jezus uit verleend is. Weer, wie heeft er - buiten de groep van mijn familie en vrienden- iets aan, als Wissink hem of haar iets vergeeft? Maar tegelijk: wie ben ik, om het "ik" van Jezus Christus in mijn mond te nemen, als het me niet bevolen is en ik er niet toe gemachtigd ben? Daarom hoort bij pastoraat in de normale zin van het woord -dus niet de incidentele verantwoordelijkheid die iemand ineens voor de ziel van een ander die op zijn of haar pad komt maar in de zin van duurzaam uitgeoefend pastoraat als een ambtstaak- een wijding en/of *missio canonica*.

Daar komt de figuur van de bisschop binnen en ook van het diocees en van het presbyterium. Als ik die nu ga schilderen, ga ik even van het verleden uit, om te laten zien dat het diocees aan de ene kant belangrijker aan het worden is en aan de andere kant relatiever. Toen bij mij het besef ontstond, dat het priesterschap wel eens iets voor me kon zijn, wendde ik me tot mijn pastoor. Dat had een pater kunnen zijn, maar het was een wereldheer. En daardoor kwam ik op het aartsdiocesane kleinseminarie te Apeldoorn terecht en later op Dijnselburg en de KTHU. Gaandeweg de opleiding werd ik steeds meer iemand van het aartsbisdom Utrecht. Het werd me duidelijker, dat ik, als ik priester zou worden, deel werd van een presbyterium, dat samen met de bisschop de verantwoordelijkheid draagt voor het pastoraat van het aartsbisdom. Ik werd dus gesocialiseerd tot diocesaan. Ik herinner me nog de kring van priesters, die bij mijn priesterwijding me met de bisschop de handen oplegden. In meerderheid waren dat priesters, die me in de diocesane kring opnamen en die blij waren dat weer iemand met hen de verantwoordelijkheid voor ons diocees op zich nam. Ik heb later een wat aparte carrière gehad, in zoverre ik na drie jaar parochiepastoraat medeverantwoordelijk werd voor de priesteropleiding en acht jaar later op de academie terecht kwam. Voor mij is dat altijd een taak gebleven, die me vanuit het diocees is verleend, ook al was en is de dienst van de FKT in principe een landelijke. Van de oudere priesters hoorde ik vaak, dat ze zich echt priesters van het bisdom voelden en een gezamenlijke cultuur deelden vanwege de gezamenlijke seminarieachtergrond, maar dat verder de concrete parochie waar ze werkten telkens hun eerste thuis was. Het bisdom kwam je vier à vijf keer in je leven tegen, wanneer je overgeplaatst werd en verder bij de vormselvieringen. Die opmerking relateert het belang van het diocees: het is belangrijk, maar je moet het ook weer niet overdrijven.

Nog op een andere wijze is de relativering van het diocees nuttig. De kerk is meer dan diocesen en parochies. Dat ik priester werd, heb ik eerder aan religieuzen te danken dan aan diocesanen. Benedictijnen en franciscanen hebben stevige sporen in mijn leven getrokken. Het diocesane hoort tot de grondstructuren van de kerk, maar religieuzen lopen als een inslag door de schering van het kerkelijk weefsel heen.

Maar nu weer het omgekeerde: je moet het belang van het diocees niet overdrijven, maar je moet het ook niet onderschatten. Op het Tweede Vaticaans Concilie is het diocees hoger gewaardeerd dan men het ervoor deed. *Lumen Gentium* spreekt in termen van de ene kerk in de vele kerken en bedoelt dan dat de katholieke kerk één wereldkerk is, maar dat alles van de kerk zich spiegelt in de particuliere kerk, die het diocees is. In de particuliere kerk van het diocees is de hele kerk als in een hologram aanwezig. We spreken terecht van de kerk van Breda. Het diocees is dus meer dan een filiaal van een groot bedrijf, het is kerk van Jezus Christus in de volle zin van het woord. Daarbij is het mijns inziens verkeerd om hier wereldkerk en particuliere kerk tegen elkaar uit te spelen. Wie aan het wereldkerkelijke principieel prioriteit wil geven boven het diocees, doet aan het lokale tekort en wie het diocees volledige eigenstandigheid wil geven tegenover de wereldkerk, zodat het wereldkerkelijke een federatie zou worden van zich bij elkaar aansluitende diocesen, doet aan de eenheid van de wereldkerk tekort.

Theologisch valt er dus vanuit de plaats van het diocees en de gezamenlijkheid van het presbyterium veel te zeggen voor de stelling, dat het diocesane in de spiritualiteit van de wereldpriester een moment is, dat in cultuur gehouden moet worden.

De context van de vraag naar de spirituele betekenis van het diocees

Voor een cultuur van het spirituele besef van het diocees bij priesters zijn er op dit moment een aantal problemen en kansen. Die hangen samen met de veranderende rol van parochies en diocesen. De traditionele parochie blijkt te klein te zijn geworden. Dat hangt niet alleen samen met het tekort aan priesters, ook met het tekort aan gelovigen, met name jonge gelovigen. De afgelopen decennia leefden we van de restanten van de volkskerk en maakten we de overgang naar de keuzekerk, de vrijwilligheidskerk. Let wel: ik zeg niet vrijwilligerskerk -dat werden we al in de tijd van de volkskerk. Nee, wij worden een keuzekerk. De onkerkelijkheid van nu lijkt sterk op de volkskerkelijkheid van vroeger. Vroeger was je christen, tenzij je iets anders koos. Nu wordt een mens ongelovige, tenzij hij anders kiest. In dat proces blijken de structuren van de volkskerkelijkheid niet meer te passen. De kerkgebouwen slobberen als een te grote jas om het kleine groepje heen, dat er samen komt. En dus federeren en fuseren we dat het een lieve lust is. Maar iedereen voelt aan zijn theewater, dat het federeren en fuseren de oplossing niet is.

In die situatie wordt het noodzakelijker dan ooit, dat we tot een *pastorale d'ensemble* komen. We moeten soms oude parochies netjes aan hun eind brengen. We moeten elders voor doorstart zorgen. Op weer andere plaatsen begint er iets helemaal nieuws. Ons benoemingenbeleid zit nog te veel op het formeren van parochie-teams. Ik denk, dat dit beginsel op zijn minst moet worden aangevuld met het verdelen van taken al naargelang projecten erom vragen en aan mensen charisma's gegeven zijn. Dat veronderstelt van priesters -en trouwens ook van pastoraal werkers en werksters-, dat men anders ter beschikking komt van het pastoraat dan voorheen het geval was. Daar liggen voor het diocees kansen en opdrachten. Het pastorale plan en de sfeer onderling tussen alle pastorale werkenden moeten zo zijn,

dat het diocees zelf ook iets van een thuis wordt, een vruchtbaar huis, van waaruit we geïnspireerd de wereld intrekken.

Tegelijk moet ik hier wel wijzen op een contradictie, die na Vaticanum II is opgetreden met betrekking tot de diocesen. Je zou zeggen, dat na de opwaardering van het diocees op Vaticanum II algemener het Nederlandse gebruik zou worden doorgevoerd, dat in elk diocees een nieuwe bisschop bij voorkeur uit het eigen diocees voortkomt. We zien echter dat de omgekeerde lijn gevolgd wordt. Ik zeg dit niet, om de hier aanwezige bisschoppen verlegen te maken, maar als signalering van een probleem. In ons land hebben alleen 's-Hertogenbosch en Roermond nog bisschoppen, die uit het eigen presbyterium voortkomen. Wanneer het diocees belangrijker wordt als thuisbasis vraagt dit grote aanpassing van de 'vreemde' bisschoppen en ook van het presbyterium, de diakens en de andere pastoraal werkenden en de andere gelovigen. Wanneer er met een bisdom iets mis is, bijvoorbeeld een conflict dat de gemoederen verdeelt, is het een goede policy om een buitenstaander in te brengen, maar anders eigenlijk niet. Een ander probleem is, dat soms een modalisering van de bisdommen dreigt. Ik bedoel dat aanstaande priesters, diakens en pastoraal werkenden meer naar een bisschop trekken dan naar een bisdom. Of is dat gewoon een kerkelijke spiegeling van de groeiende mobiliteit in onze samenleving?

Dat is het ene probleem. Het andere is, dat de afkalving van de volkskerk ons kan verlammen. Dan wordt het diocees misschien wel thuisbasis, maar geen vruchtbaar huis. Dan wordt het een klagmuur over hoe goed het vroeger was. Doe er wat alcohol bij en de zaak verzuipt helemaal. Het is mijns inziens de grootste uitdaging voor ons kerk-zijn nu, om erin te slagen, om samen onze bronnen weer te laten stromen, zodat we iets inspirerends te vertellen hebben. We moeten samen weer nieuwsgierig worden naar wat mensen van nu beweegt,

waar zich iets van God in hun levens meldt. We moeten ook de diaconale kant van ons geloof herontdekken, omdat we daar zelf levender gelovigen van worden. Als we erin slagen echte wachters te zijn, hoeders en bedelaars tegelijk, dan kan het niet anders, of het diocesane huis wordt een vruchtbaar thuis. Ik wens het onze diocesen toe en ik hoop dat Bovendonk er nog lang zijn positieve dienst aan mag bijdragen.

De rol van de priesterlijke identiteit bij het wekken van priesterroepingen

Mgr. dr. W.J. Eijk, aartsbisschop van Utrecht

Dat de identiteit van de priester aan het wankelen is geslagen, schrijft menigeen toe aan het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965). Doordat het Concilie de leek had ‘ontdekt’ en de leek ook een roeping en zending toeschreef, ontstaat de vraag wat er nu zo specifiek was aan het priesterschap.

Ik vraag mij echter af of dit wel het complete verhaal is en de verwarring tussen de identiteit van de priester en die van de leek daadwerkelijk begon met het Tweede Vaticaans Concilie. In dit opzicht blijft lezenswaardig het bekende boekje *Onrust in de zielzorg!*, geschreven door onder meer Toon Ramselaar, de praeses van het klein-seminarie Apeldoorn en de dichter Gabriël Smit aan het einde van de jaren veertig van de vorige eeuw. Hieruit blijkt overduidelijk dat de aardbeving die de tsunami aan uiterlijke kerkelijke omwentelingen in de jaren zestig veroorzaakte, onder het oppervlak in de jaren veertig al voelbaar was. Opvallend in dit boekje is de lang niet malse kritiek op priesters, die zich toespitste op twee punten.

Ten eerste hielden de priesters zich te veel bezig met zaken die niet tot hun eigenlijke taak behoorden. Het verwijt was niet dat de leken op de stoel van de priester wilden gaan zitten, maar omgekeerd: het waren de priesters die op de stoelen van leken zaten. In het uitgebreide netwerk van katholieke organisaties dat ons land toen rijk was, waren priesters de spin in het web². Leken eisten een eigen verantwoordelijke plaats in de Kerk op, niet in die zin dat zij priesterlijke taken zouden verrichten, maar wel dat zij binnen de katholieke organisaties een leidende rol konden vervullen.

Een tweede punt van kritiek was dat priesters hun eigen priesterlijke identiteit te weinig beleefden. Men vond hun optreden in het algemeen te profaan. Bij alle waardering voor de werkijsver en de inzet van priesters misten veel leken bij priesters de geestelijke inhoud, het geestelijk gesprek en de geestelijke leiding. In dit verband vermeldt Van Rosmalen de extreme anekdote over de eerste woorden die een pastoor richtte tot een weduwe daags na het overlijden van haar man: "En ben je hoog verzekerd?"³ Dit zal een zeldzaamheid zijn geweest maar het feit dat het hier vermeld wordt, is tekenend voor de manier waarop men tegen priesters aankeek. De ontkerstening, die vanaf 1918 op Nederland steeds meer vat had gekregen, zij het minder snel dan in andere Europese landen, had ook haar repercussies op de priester. Bij menig priester was het gevoel voor het mysterie in de jaren veertig tanende, aldus Ramselaar. Hetzelfde manifesteerde zich ook in andere landen, zo blijkt uit een artikel van de Duitse schrijfster Ida Friederike Görres in de *Frankfurter Hefte*: "Altijd weer staat men voor de kwellende vraag: waarom zijn er zo weinig priesters, die in hun optreden al was het maar een enkele straal weerspiegelen van een dagelijkse omgang met God, met wie de naar geestelijk voedsel hongerende leek een geestelijk gesprek kan aanknopen? (...) Waarom zijn de pastorieën zo zeldzaam waarin iets van een geestelijke atmosfeer hangt?"⁵

Nu staat Ida Görres er niet bepaald om bekend dat ze voor stevige uitspraken terugschrok. Maar zoveel is wel duidelijk dat er al geruime tijd vóór het Tweede Vaticaans Concilie discussie bestond over de identiteit van de priester en de wijze waarop hij die beleefde.

Identiteit of imago: wat kwam nu eigenlijk ten val?

Saillant voor ons is dat in deze hele discussie twee soorten van identiteit door elkaar liepen. Dat men de priester te profaan vond in zijn optreden, betreft de wijze waarop hij zijn *intrinsieke* identiteit als priester, als verbindingsfiguur tussen God en de

mensen, uitstraalde. Het verwijt dat de priester te veel de leidende posities innam in het katholieke organisatieleven, die net zo goed door leken konden worden bezet, slaat op zijn *extrinsieke* identiteit. Deze betreft de functies die door hem kunnen worden bekleed, maar die niet specifiek aan zijn priester zijn als zodanig zijn gekoppeld: zijn leidinggevende rol op maatschappelijk gebied, zijn functioneren als leraar of politicus.⁶ De priester bleek echter gehecht te zijn aan zijn imago als betrokken en bekwaam bestuurder van maatschappelijke organisaties, mede omdat als gevolg van de secularisering zijn eigenlijke taak, het pastoraat, gaandeweg moeilijker bleek uit te voeren.

Een vraag die zich tevens opdringt is hoe een en ander uitwerkte onder seminaristen en jongens die roeping voelden voor het priesterschap. De intrinsieke identiteit van de priester zal hun ongetwijfeld vertrouwd zijn geweest, maar toch. Voor veel katholieke jongens was de gang naar het klein- en grootseminarie tot het einde van de jaren vijftig de enige mogelijkheid om te studeren en intellectuele talenten te ontplooien. De jonge seminarist viel zowel in de samenleving als in het eigen gezin een aparte behandeling ten deel, waarbij hij op een voetstuk werd geplaatst, op een leeftijd waarop hij daarvoor nauwelijks de benodigde rijpheid had. De kleinseminaries kenden wat betreft de toeloop van studenten zelfs topjaren aan het einde van de jaren vijftig. Toen echter in de eerste helft van de jaren zestig door de snel groeiende welvaart jongeren massaal aan de middelbare school en de universiteit konden studeren, liepen de seminaries, vooral die van de religieuzen, maar later ook van de bisdommen, binnen de kortste keren leeg. De gedachte dringt zich op dat naast de intrinsieke identiteit, ook het imago van de priester, zijn extrinsieke identiteit die hem zijn maatschappelijk aanzien verschafte, een niet gering aandeel had in hun keuze voor het priesterschap. Naast de problemen rond het celibaat verklaart de pijlsnelle val van dit imago hun snelle uitstroom uit de

seminaries, toen andere studiemogelijkheden een beter maatschappelijk perspectief boden. Een oude missionaris die eind jaren vijftig priester werd gewijd, vertelde onlangs in een televisieprogramma hoe hij als pas gewijd priester onder triomfbogen en met klaroengeschal van de lokale fanfare in zijn geboortedorp werd ingehaald: “Als neomist was je de held van het dorp”. Ik kan me nog goed herinneren hoe in mijn geboortedorp Duivendrecht slechts korte tijd later, midden jarig zestig, meewarig werd gekeken naar de enige seminarist die het dorp nog rijk was.

Tegelijk met de pastoor werden ook de notaris en de dokter van hun voetstuk als gezagsdrager afgehaald, maar zij raakten als notaris en arts niet in een identiteitscrisis. Bij de priester gebeurde dat wel: niet alleen zijn extrinsieke, maar ook zijn intrinsieke identiteit werd onderwerp van discussie, door de versnelling van het seculariseringproces in de jaren zestig. Zoals we zagen, waren beide al geërodeerd, toen het Tweede Vaticaans Concilie in 1962 begon. De crisis rond de identiteit van het priesterschap heeft mijns inziens niet zijn wortels in het Tweede Vaticaans Concilie, maar werd juist op dat moment ten volle manifest door de snelle cultuuromslag van de jaren zestig. Ik zie het eerder omgekeerd: juist doordat het Tweede Vaticaans Concilie op tijd de nodige piketpaaltjes sloeg en met name wees op het essentiële verschil tussen het algemeen priesterschap van alle gelovigen en het bijzonder priesterschap⁷, is een erger crisis met betrekking tot de intrinsieke priesterlijke identiteit voorkomen.

De (intrinsieke) identiteit van de priester

De priester zal altijd en overal worstelen met de strijd tussen zijn imago en zijn intrinsieke priesterlijke spiritualiteit. De laatste is echter richtinggevend als onlosmakelijk element van zijn levensroeping. Het is daarom van levensbelang voor de priester om helder te hebben wat zijn priesterlijke identiteit inhoudt.

Wanneer we ons willen bezinnen op de identiteit van de priester kunnen we te rade gaan bij verschillende magisteriële documenten. De belangrijkste zijn: *Presbyterorum Ordinis*, het decreet van het Tweede Vaticaans Concilie over de bediening en het leven van de priesters, de postsynodale apostolische exhortatie *Pastores dabo vobis* uit 1992 en het *Directorium voor de dienst en het leven van de priester* dat in 1994 is uitgegeven door de Congregatie voor de Clerus. Deze documenten belichten de identiteit van de priester vanuit een trinitarische, een christologische, pneumatologische en ecclesiologische invalshoek.

Het dienstwerk van de priester staat uitdrukkelijk in het teken van het uiteindelijke doel van de hele goddelijke heilseconomie, namelijk het binnengaan van de schepselen in de volmaakte eenheid van de gelukzalige Drie-eenheid.⁸ Zijn dienstwerk is wezenlijk verbonden met “de reddende liefde van de Vader, het priesterlijke zijn van Christus die zijn dienaren persoonlijk roept en hen ertoe uitkiest om met Hem te zijn, en de gave van de heilige Geest die de priester de benodigde kracht verleent om de vele kinderen van God leven te schenken die als een volk geroepen onderweg zijn naar het Rijk van de Vader.”⁹ Het priesterschap is dus fundamenteel betrokken op de drie goddelijke Personen. Voor iedere priester is een intieme persoonlijke band met de drie goddelijke Personen dan ook de onontbeerlijke bron van zijn leven en werken.

In *Pastores dabo vobis* schrijft paus Johannes Paulus II over de christologische dimensie van het priesterschap: “Het leven en de dienst van de priester zijn een voortzetting van het leven en het doen van Christus zelf. Dat is onze identiteit, onze ware waardigheid, de bron van onze vreugde en de zekerheid van ons leven.”¹⁰ Eigen aan het sacramentele priesterschap is een “specifieke zending”. Jezus heeft ten dienste van het volk Gods sommige leerlingen geroepen tot een specifieke dienst die Hij nauw verbond met zijn eigen zending: “Wie u ontvangt,

ontvangt Mij en wie Mij ontvangt, ontvangt Hem die Mij gezondene heeft” (Mat. 10,40). Zo zetten de priesters de zending van Christus voort die Hij van de Vader heeft ontvangen en vertegenwoordigen zij Hem als Hoofd en Herder op sacramentele wijze.¹¹ Wat wordt bedoeld met representatie? Het gaat niet om een symbolische presentie of een juridische vertegenwoordiging, maar om een vitale eenheid met Christus, waardoor de priester voortdurend genade en waarheid en leiding ontvangt om voor allen teken en werktuig te zijn van de vereniging met God en van de eenheid van de mensheid. Door de priesterlijke dienst “gaat de Heer door, te midden van zijn volk, om het werk te volbrengen wat alleen aan Hem als hoofd van het lichaam toekomt.” De dienst van de priester is een gave van de Heer aan de Kerk om de Kerk te laten ervaren dat de Heer zelf haar herder, priester en leraar is.

De christologische en de pneumatologische dimensie van het priesterschap zijn nauw met elkaar verbonden, omdat het werk van Christus altijd in en door de heilige Geest gebeurt. Zo heeft de priester in de wijding een zegel van de heilige Geest ontvangen “om voor altijd dienaar van Christus en van de Kerk te zijn.” Hoewel de christologische en de pneumatologische dimensie nauw met elkaar verbonden zijn, moeten ze ook onderscheiden worden. Christus is degene die ons laat zien wie de Vader is; Hij laat ons zien dat bij God het heilsinitiatief ligt. De Geest bereidt mensen voor, trekt hen naar Christus toe, stelt Hem tegenwoordig en brengt hen tot gemeenschap met God om hen veel vrucht te laten dragen.¹² Christus bewerkt het heil *voor ons*, terwijl de Geest meer degene is die het *in ons* bewerkt.

De ecclesiologische dimensie van het priesterschap wordt bepaald door de dubbele karakteristiek van de Kerk, namelijk dat zij Christus’ lichaam en zijn bruid is. Deze dubbele karakteristiek bepaalt de relaties van de priester tot de Kerk. Enerzijds maakt de priester deel uit van de Kerk en anderzijds

staat hij tegenover haar. Als representant van Christus die “doorgaat met zijn Kerk leven te schenken”¹³ heeft hij deel aan Christus als dienaar en bruidegom van de Kerk.¹⁴ Tegelijkertijd is de priester deel van de gemeenschap van de Kerk en kan hij slechts handelen als hij dat namens de Kerk doet. Als representant van Christus heeft de priester gezag uit te oefenen, als gelovige heeft hij te gehoorzamen.

Hieruit blijkt dat men de christologische en de ecclesiologische dimensie van de priesterlijke identiteit wel van elkaar kan *onderscheiden*, maar niet van elkaar *scheiden*. Een discussie naar aanleiding van enkele teksten van Vaticanum II bracht een aantal priesters tot de vraag: ben ik alleen priester van de Kerk of ben ik priester van Jezus Christus? Bestaat het ambt daarin dat de gemeente mij bepaalde taken en functies delegeert of daarin dat ik door Christus zelf geroepen ben, de opdracht gekregen heb en in staat gesteld ben om bemiddelaar van zijn heilswerk aan de andere christenen te zijn?¹⁵ Dat hiertussen geen wig kan worden gedreven maakt *Pastores dabo vobis* onomwonden duidelijk. “De relatie van de priester met Christus en, in Hem, met zijn Kerk ligt op het vlak van het *zijn* zelf van de priester, uit kracht van zijn sacramentele wijding en zalving, en op vlak van zijn *handelen*, oftewel zijn zending of dienstwerk. In het bijzonder is de priester dienaar van Christus, die aanwezig is in de Kerk, die een mysterie, een gemeenschap en een zending is.”¹⁶ De priester dient de Kerk als mysterie in het voltrekken van de sacramentele tekens van de aanwezigheid van de opgestane Christus. In nauwe verbinding met de bisschop en het presbyterium bouwt hij de Kerk als gemeenschap op, die een weerspiegeling van de gemeenschap tussen de drie Goddelijke Personen is. Vanuit dit perspectief is het een taak voor de priester om goede banden te onderhouden met zijn bisschop, collega-priesters, religieuzen en alle gelovigen. Zo is de priester tenslotte dienaar van de in de wereld gezonden Kerk, omdat hij ambassadeur van Christus is en “omdat hij van de gemeenschap een gemeenschap maakt die van het Evangelie getuigt.”¹⁷

Het wekken van priesterroepingen

We keren nog eens terug naar de mogelijke kandidaten voor het priesterschap. In dit verband kunnen we moeilijk spreken van het *werven* van roepingen. Werven doe je met personeel, waarbij de arbeidsvoorwaarden zo aantrekkelijk mogelijk worden voorgesteld. Natuurlijk zal de priester ook zijn inkomen moeten hebben, maar daarmee zal hij de quote 500 niet halen en hoeft hij niet bang te zijn voor Jort Kelder. Maar wat essentieel is: een priesterroeping komt niet primair van medemensen, maar van de Heer van de oogst. Daarom kunnen we roepingen niet *werven*, alsof het initiatief van ons uitging, maar wel *wekken*. We kunnen mensen bewust maken van een roeping die al in hen is gelegd door God Zelf. Een roeping is immers in eerste aanzet een geschenk van God.

Wie heeft tot taak om priesterroepingen te wekken? Die verantwoordelijkheid betreft alle leden van de Kerk, zo verzekert paus Johannes Paulus II in *Pastores dabo vobis*.¹⁸ Het is een taak van het christelijk gezin en met name van catechisten, leraren, opvoeders en verantwoordelijken voor jongerenpastoraat.

Het is evenwel de primaire opdracht van de bisschop de diverse initiatieven op het gebied van de roepingenpastoraal te bevorderen en te coördineren. Hij kan dat op uiteenlopende manieren doen, bijvoorbeeld door het organiseren en zo mogelijk zelf begeleiden van bezinningsdagen en retraites voor mensen die denken aan een priesterroeping. Ik heb hiermee als bisschop van Groningen-Leeuwarden gunstige ervaringen opgedaan. De hete aardappel rolt echter ook in de richting van de priesters, aldus *Pastores dabo vobis* (nr. 41).¹⁹

Willen zij anderen voor het priesterschap interesseren, dan zullen zij hen dienen te confronteren met de intrinsieke identiteit van het priesterschap. In het eerste gedeelte hebben

we op basis van historische ontwikkelingen gezien hoe gevaarlijk het kan zijn als priesterkandidaten zich laten leiden door het imago, de secundaire tijdsgebonden identiteit die priesters door allerlei factoren in een gegeven tijdsvak kunnen uitstralen, maar die voor hun identiteit als priester niet wezenlijk is.

Misschien vraagt iemand zich af of dat risico nu nog wel bestaat? Heeft het priesterschap dan nog wel een aantrekkelijk imago in gesecculariseerd Nederland? Uiteraard niet meer dat imago dat het in de jaren vijftig nog had. Maar voor veel andere beroepsbeoefenaren geldt evenzeer dat zij hun status van weleer definitief kwijt zijn. Dat het priesterschap ook nu nog een imago heeft met een zekere aantrekkingskracht, mag niet worden uitgesloten. De priester geniet bij diegenen die overtuigd katholiek zijn, altijd nog een zekere status die we niet bij veel andere beroepen tegenkomen. Voor enkele mensen geldt dat het priesterschap hen hoger op de maatschappelijke ladder brengt dan het beroep dat zij tevoren uitoefenden. De priesterkleding, van de boord tot en met de paramenten, werkt op menig priesterkandidaat nog altijd als een magneet.

Het blijft zaak priesterstudenten te confronteren met de wezenlijke identiteit van het priesterschap. De vraag is: hoe doen we dat? Hier wordt het priesters wellicht bleek om de neus. We zien ons aan de gemiddelde priesterkandidaat al uitleggen hoe het zit met de trinitaire, christologische, pneumatologische en ecclesiologische dimensies van het priesterschap. Ik ben negen jaar als docent verbonden geweest aan een priesteropleiding en kan u verzekeren: als de gemiddelde nieuwkomer op het seminarie het Onze Vader en het Wees Gegroet uit zijn hoofd kent, dan mag je al in je handjes knijpen van geluk.

Nu hoeven we bij deze constatering, hoewel op zich weinig bemoedigend, het hoofd nog niet in de schoot te leggen. Eens

is Christus met de Kerk begonnen, nog wel met de apostelen, die aanvankelijk ook van toeten noch blazen wisten, maar zich wel door de Heer hebben laten roepen. Het is daarom goed nog eens uitdrukkelijk stil te staan bij de eerste roepingverhalen die in het Evangelie worden vermeld.

Johannes de Doper wijst twee van zijn leerlingen, onder wie Andreas, op Jezus die voorbijgaat “Zie, het Lam Gods” (Joh. 1,36). Deze twee gaan Jezus achterna, Die hun vraagt: “Wat verlangt gij?” (Joh. 1,38). Zij willen weten waar Hij Zijn verblijf houdt. Het antwoord van Jezus luidt: “Gaat mee om het te zien” (Joh, 1,39). Letterlijk staat er in het Grieks: “Komt en ziet.” Vervolgens verhaalt Johannes hoe Andreas zijn broer Simon Petrus met Jezus in contact brengt. Mensen - hier Johannes de Doper en Andreas - helpen anderen om met de Heer in contact te komen. Wat volgt, is geen dogmatische uiteenzetting, maar de ontmoeting met de Levende Heer Zelf. Op de eerste plaats ontdekken zij wie Hij is door Hem als persoon te zien en mee te maken. Gaandeweg krijgen zij door Zijn onderricht meer zicht op Wie Hij is en wat Zijn missie inhoudt. Zo worden zij voorbereid op een deelname aan Zijn opdracht en missie, bij de uitvoering waarvan zij Hem later op een bijzondere manier zullen vertegenwoordigen.²⁰

Er mag sinds de eerste eeuw dan veel veranderd zijn, dit gebeurt nog steeds op dezelfde manier. Praktisch alle priesterstudenten of priesters hebben op enig moment wel een priester ontmoet die hen op de weg van hun roeping heeft gezet door voor hen een identificatiefiguur te zijn. Het is ook mijn eigen ervaring. Al als kind van 9 jaar werd ik aangetrokken tot het priesterschap. Dat was in 1962. Alles stond in de Kerk nog op zijn plek. Tijdens mijn gymnasiumtijd in Amsterdam van 1965 tot 1971 veranderde alles echter zienderogen. Bijna elk jaar waren er vlak na de zomervakantie weer paters die je ineens met meneer moest aanspreken. Al gauw kregen we van leerlingen uit de hogere klassen te horen hoe het zat: ze waren

uitgetreden en getrouwd. Gaandeweg becroop mij de twijfel of ik het priesterlijk celibaat dan wel kon volhouden. Na het indexexamen koos ik daarom voor geneeskunde als parkeerstudie. Pas na anderhalf jaar als arts werkzaam te zijn geweest ben ik alsnog naar een seminarie gegaan om mij op het priesterschap voor te bereiden. Dat het er toch van gekomen is, kwam doordat ik een priester als duidelijke identificatiefiguur op mijn weg heb gevonden. Hij werd geïnstalleerd als pastoor in mijn geboortedorp in augustus 1969 en zou daar ruim 31 jaar zijn pastorale werkzaamheden ontplooien. In de moeilijke jaren na het Concilie hield hij de rug recht en bleef hij trouw aan zijn intrinsieke priesterlijke spiritualiteit.

Laatst sprak ik een emerituspriester die me het volgende idee aan de hand deed. Stel nu eens dat een groepje priesters zich tot taak stelt om elk jaar onder de jongeren die zij kennen, er eentje uit te zoeken in wie mogelijk een priesterroeping schuilt, en hem daarop aan te spreken zonder hem een roeping aan te praten. Hij kan hem begeleiden in het ontdekken en verdiepen van een eventuele priesterroeping en hem ook attenderen op de mogelijkheid deel te nemen aan bezinningsdagen voor roepingen of kennismakingsdagen van de priesteropleiding. Mensen hiervoor interesseren en laten deelnemen, lukt met alleen een folder, dus zonder persoonlijk contact, veel minder goed dan door persoonlijk contact. Heeft Gods roepstem in die kandidaat daadwerkelijk weerklonken, dan kan zo een roeping worden gewekt.

Wat is voor de priester die zich inzet om roepingen te wekken, het belangrijkste instrument? De website van de parochie, het parochieblad, bezinningsdagen voor roepingen zijn zonder meer middelen waar we dankbaar gebruik van kunnen en moeten maken. Maar het belangrijkste dat hij in het veld kan brengen is zijn intrinsieke priesterlijke identiteit. Een imago kan eveneens kandidaten trekken, en niet zo zuinig ook. Dat zagen we in het verleden en we zien het nog. Maar het risico daarvan

is groot: mensen zonder roeping kunnen afkomen op het imago, maar kunnen later tijdens de studie of – erger nog – na de wijding erachter komen dat ze hebben ingetekend op iets dat niet voor hun bestemd was. Het kan ook zijn dat iemand met een authentieke roeping in verwarring raakt en daardoor ofwel zijn roeping mist ofwel binnen zijn roeping op de verkeerde route terecht komt.

Het werkt in principe nog steeds als in het eerste hoofdstuk van het Evangelie volgens Johannes. Mensen met priesterroeping worden zich daarvan bewust wanneer zij de levende Heer ontmoeten. En dat zij heel concreet in een priester die de levende Heer vertegenwoordigt op authentieke wijze. Natuurlijk vertegenwoordigt elke priester ‘ex opere operato’, op basis van de ontvangen wijding Christus op sacramentele wijze. Maar de zichtbaarheid, de tastbaarheid en de uitstraling ervan hangen af van de intensiteit waarmee de priester het sacrament van de wijding in zijn persoonlijk leven integreert. Dit wordt concreet in zijn persoonlijk gebedsleven, de toewijding waarmee hij de sacramenten viert en Gods Woord uitdraagt en de broederlijke *communio* die hij met de bisschop, medepriesters en gelovigen onderhoudt. Dit is het beroemde aspect van het ‘ex opere operantis’. Sacramenten, ook dat van de wijding, hebben geen magische werking. De mate waarin de wijdingsgenade tot zijn recht komt, hangt af van de wil van de menselijke drager van de wijding.

De afgelopen jaren is het aantal priesterstudenten van Nederlandse afkomst, na een opleving in de jaren tachtig, opnieuw sterk gedaald. Een stijging hiervan is – in zekere zin opportunistisch geredeneerd – in het welbegrepen eigenbelang van alle priesters. Nu dragen zij immers de verantwoordelijkheid voor een groot aantal parochies. Maar het is niet alleen opportunisme dat ons drijft. Uiteindelijk vloeit onze inzet voor het wekken van roepingen voort uit het ‘ja’ dat we zelf uitgesproken hebben op de roepstem van de Verrezen

Heer. Uiteindelijk gaat het er ons om door een voldoende aantal priesters ervoor te zorgen dat het sacrament van de Eucharistie, waaraan we onze priesterlijke identiteit ontleen, de “bron en het hoogtepunt”²¹ van het christelijk leven, voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk wordt gemaakt.

- ¹ H. Boelaars, G. de Gier, J. van der Hoeven, A. Lutterman, C. Moonen, A.C. Ramselaar, J.N. van Rosmalen, G. Smit, F. Thijsen, J.J.M. van der Ven, J. Vermeulen, *Orrust in de zielzorg*. Het Spectrum, Utrecht/Brussel 1949.
- ² J. van der Hoeven, J.N. van Rosmalen, Clericaal traditionalisme, in: *Orrust in de zielzorg*, op.cit., p. 31.
- ³ J.N. van Rosmalen, Vervreemding van de Kerk, in: *Orrust in de zielzorg*, op.cit., p. 26.
- ⁴ A.C. Ramselaar, Priesterlijke heiligheid, in: *Orrust in de zielzorg*, op.cit., p. 197-212.
- ⁵ I.Fr. Görres, Brief über die Kirche, in: *Frankfurter Hefte* (1946), geciteerd door Ramselaar, Crisis in de zielzorg, in: *Orrust in de zielzorg*, op.cit., p. 209-210.
- ⁶ Het onderscheid tussen ‘intrinsieke’ en ‘extrinsieke’ identiteit is analoog aan dat tussen ‘intrinsieke’ en ‘extrinsieke’ religiositeit, zie: W.J. Eijk, Katholieke identiteit in de toekomst, in: Tj. de Jong (Red.), *Katholiek leven in Noord-Nederland 1956-2006*. Uitgeverij Verloren, Hilversum 2006, p. 404-417.
- ⁷ *Lumen Gentium* nr. 10: “Sacerdotium autem commune fidelium et sacerdotium ministeriale seu hierarchicum, licet essentia et non gradu tantum differant, ad invicem tamen ordinantur; unum enim et alterum suo peculiari modo de uno Christi sacerdotio participant.”
- ⁸ *Catechismus*, nr.260.

- ⁹ *Directorium* c.1, § 4; cf. *Directorium* c.1, § 20.
- ¹⁰ *Pastores dabo vobis*, § 18.
- ¹¹ *Pastores dabo vobis*, § 15.
- ¹² Cf. *Catechismus*, nr.737.
- ¹³ *Directorium*, c.1, § 12.
- ¹⁴ cf. *Directorium*, c.1, § 13.
- ¹⁵ G. Greshake, *Priester sein in dieser Zeit. Theologie – Pastorale Praxis – Spiritualität*, Herder, Freiburg/Basel/Wien 2000, Vorwort.
- ¹⁶ *Pastores dabo vobis* § 16.
- ¹⁷ *Pastores dabo vobis* § 16.
- ¹⁸ *Pastores dabo vobis* § 41.
- ¹⁹ Vgl. *Prebyterorum ordinis*, nr. 6.
- ²⁰ Vgl. *Pastores dabo vobis* nr. 31.
- ²¹ *Sacrosanctum Concilium* nr. 10.

**Homilie van bisschop Van den Hende
bij het jubileum van de Priester- en diakenopleiding
Bovendonk op 31 oktober 2008**

Eerste lezing Fil., 1-11

Evangelielezing Lc. 14, 1-6

Broeders en zusters in Christus, Vandaag vieren wij dat 25 jaar geleden de nieuwe priester- en diakenopleiding Bovendonk werd opgericht door bisschop Ernst. Het was - om precies te zijn - op 23 oktober 1983. We vieren dat onze priester- en diakenopleiding een kwart eeuw bestaat. "Gaan jullie dát vieren?" vroeg iemand mij. "Ja, dat gaan we vieren!"

25 jaar

Toegegeven, in het licht van de kerkgeschiedenis (die vele eeuwen omvat) is een kwart eeuw niet echt een jubileum van groot formaat. Als je enige tijd in Rome verblijft - en dat heb ik de afgelopen weken gedaan als bisschop deelnemend aan de bisschoppensynode - dan zie je in vele monumentale kerken, oude mozaïeken en beelden de kerkgeschiedenis van vele eeuwen weerspiegeld, recht voor je neus. En dan nog te bedenken wat er allemaal onder de grond zit. Bij het zien van de lange geschiedenis der Kerk, valt het zilveren jubileum van een kerkelijke instelling zoals Bovendonk op het eerste gezicht in het niet ("ach ja, 25 jaar").

Bovendien, als we beseffen hoeveel generaties in al die eeuwen ons in geloof zijn voorgegaan, dan zijn we misschien ook nog geneigd om onze eigen dagen, ons eigen leven als individuele gelovige klein en gering te achten. Ook als we de heilige Schrift openslaan kan dat gevoel van kleinheid nog versterkt worden, bijv. in psalm 103: "De mens is als gras dat spoedig verdort, hij bloeit zo kort als een veldbloem" (ps. 103, 15).

Niet te groot, niet te klein

Broeders en zusters, het is goed dat de bijbel oproept om onszelf niet te groot te maken. Maar het kan niet zo zijn dat we als kleine mensen louter staren naar de Kerk der eeuwen als groot geheel. Het is niet de bedoeling dat we als individuele gelovigen volledig onzichtbaar worden of een nummer in de menigte van gelovigen die vóór ons kwamen en gingen. Gelukkig lezen we ook andere dingen in de heilige Schrift, zoals in psalm 8: "Ach, wat is de mens, dat Gij naar hem omziet" (ps. 8, 5) en "Gij kent mij, Heer, en Gij doorschouwt mij, Gij ziet mij waar ik ga of sta" (ps. 139, 1). Talrijke keren worden in de heilige Schrift concrete mensen heel persoonlijk door God aangesproken. God vraagt om te antwoorden op zijn roepstem. Zo werd Abraham geroepen om zijn land en huis te verlaten en in vertrouwen op weg te gaan met God als richtingwijzer (Gen. 12). Zo werd Mozes geroepen om het volk van God te bevrijden uit de slavernij van Egypte (Ex. 3). Zo werd Jeremia aangesteld om profeet van God te zijn, hoe jong hij ook was (Jer. 1, 6). En wat dacht u van de vissers op het meer? Zij werden door Christus geroepen om alles achter te laten, Hem te volgen en als Zijn leerlingen omgeschoold te worden tot vissers van mensen (Lc. 5, 1-11; Mc. 1, 16-20).

Iedere tijd opnieuw geroepen

Broeders en zusters, de geschiedenis van God-met-ons is al eeuwen aan de gang, en we kunnen terecht onder de indruk zijn van de wereldwijde Kerk en haar lange historie. Maar onze conclusie mag nooit worden: 'Ach, ons tijdsgewricht -anno 2008- is niet belangrijk, ons jubileum -25 jaar- is te verwaarlozen, het geloofsleven van onze generatie doet er niet toe!' Als dat onze conclusie is, slaan we de plank mis. De schriftlezingen van vandaag zijn namelijk heel anders van toon.

Ieder van ons wordt als mens door God gezien en bemind. In het evangelie horen we hoe Jezus oog heeft voor een ernstig zieke man (Lc. 14, 1-6). En Paulus verwoordt in de eerste lezing zijn dankbaarheid, omdat talrijke mensen in Filippi de Blijde Boodschap van Christus verspreiden, onder leiding van hun episkopen en diakens (Fil. 1, 1-11). Iedere tijd opnieuw is het nodig dat mensen het Evangelie aannemen, bewaren en verkondigen.

Het goede werk dat in ons is begonnen

We zijn een deel van de wereldwijde Kerk van Christus, we hebben deel aan de heilsgeschiedenis van God met ons mensen. Maar elke dag opnieuw wordt aan ieder van ons ook gevraagd om in het hier-en-nu in geloof zelf antwoord te geven, door te leven volgens het Evangelie. De Heer is het goede werk al in ons begonnen, zegt Paulus in de eerste lezing. Ook vandaag wordt het Woord van God aan ons toevertrouwd, aan ons gegeven. Het Woord van God: dat is de heilige Schrift; het Woord van God, dat is de verkondiging van de Kerk, de viering van de sacramenten, de dienst aan de naaste. Het Woord van God, is uiteindelijk Christus Zelf, van vóór alle tijden, mens geworden, gekruisigd, gestorven en verrezen. Het levende Woord van God. Deze Heer is altijd met ons tot aan het einde van de tijd (Mt. 28, 20). Hij zal het goede werk in ons voltooien.

Voor de voortgang van het geloof, van het goede werk in onze streken was en is het belangrijk dat mijn voorganger, bisschop Ernst, in 1983 opnieuw hier in Bovendonk een priester - opleiding opende. Onder bisschop Muskens kwamen er tevens kandidaten studeren voor het permanente diakonaat. Vijfentwintig jaar Bovendonk wordt gedragen door de overtuiging dat de voortgang van het geloof vraagt om nieuwe kandidaten in de Kerk van nu en straks, voor het dienstwerk van priester en diaken.

Een dienst aan de Kerk

Het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) zegt in het document *Lumen Gentium* dat priesters, als medewerkers van de bisschop, geroepen zijn om het volk van God te dienen (*ad Populi Dei inserviendum vocati*). Door het wijdingssacrament worden zij, naar het beeld van Christus, geheiligd om het evangelie te preken, de herders te zijn van hun gelovigen en de goddelijke eredienst te vieren, vooral in de eucharistie (LG 28). En diakens worden gewijd (*non ad sacerdotium sed ad ministerium manus imponuntur*) om, in verbondenheid met de bisschop en de priesters, in dienst te staan van het volk van God, voor de diakonie van de liturgie, van het woord en van de liefdedeuren (LG 29). Het gewijde ambt is ingesteld om in Christus' Naam de Kerk, het volk van God, voortdurend op te bouwen, te voeden, toe te rusten en van dienst te zijn.

De christengelovigen op hun beurt zijn geroepen om -met de kracht van het doopsel en vormsel- te getuigen en te delen van hun geloof in woord en daad, telkens weer gevoed en toegerust door het woord van God en de eucharistie.

Op deze manier, zo zegt het Tweede Vaticaans Concilie (LG 10) -en dat is wezenlijk voor de Kerk- op deze manier horen het ambtelijk priesterschap én het gemeenschappelijk priesterschap van alle gelovigen bij elkaar: zij zijn op elkaar aangewezen (*ad invicem ordinantur*). In dit licht is het dan ook duidelijk dat de Priester- en diakenopleiding van Bovendonk niet op zichzelf staat, maar een dienst is aan de Kerk als geheel.

Onze verantwoordelijkheid

Broeders en zusters, net zoals de apostel Paulus in zijn dagen ben ook ik in onze tijd dankbaar dat velen zich met de priesters en diakens daadwerkelijk inzetten voor het Evangelie, in kracht van het doopsel en vormsel dat zij ontvangen hebben: zoals pastoraal werk(st)ers die op grond van studie en met een pastorale zending van de bisschop meewerken in het pastoraat

en lid zijn van het pastorale teams van de parochies of werkzaam zijn in categoriale instellingen, of bestuurders van parochies en caritasinstellingen met een benoeming, en vrijwillig(st)ers op de verschillende werkerterreinen die ons kerkelijk leven rijk is.

Het is God die de eeuwen door, steeds weer, de nodige gaven en talenten in onze harten legt. Het is onze verantwoordelijkheid in onze tijd om onze harten open te houden voor Gods gaven en opgaven. En dat we de bereidheid hebben om te blijven doen wat de Heer in ons hart legt (cfr. roepingencampagne).

In het perspectief van geloof, was en is de oprichting van de opleiding in Bovendonk ten diepste een antwoord op de roepstem van de Heer. In dit licht is de periode van 25 jaar opleiding en vorming in Bovendonk niet uit te vlakken. Bovendonk levert een vitale bijdrage aan de voortgang van het sacramentele leven, de verkondiging en het pastoraat in dienst van het geloofsleven in onze Kerk.

Er is alle reden om het zilveren jubileum van de priester- en diakenopleiding Bovendonk te vieren: "Genade en vrede vanwege God onze Vader en de Heer Jezus Christus." (Fil. 1, 2). Amen.

Roepingsite www.roeping.nu

Op 31 oktober 2008 werd tijdens het jubileumsymposium van de Priester- en diakenopleiding Bovendonk de website www.roeping.nu gepresenteerd. Op de site staan interviews met priesters en diakens en de bisschop van Breda. De interviews gaan in op het thema 'Ik antwoord op wat U in mijn hart hebt gelegd'.

'Een jawoord dat bij je past'

"Breng het tot een antwoord," zegt bisschop Van den Hende op de site. "Gods roepstem hoor je niet altijd gelijk als een donderslag bij heldere hemel. Die moet vaak rijpen in je leven. Geroept worden door God vraagt van ieder een eigen antwoord. Een jawoord dat bij je past, en dat niet alleen iets voor jezelf betekent, maar ook voor de Kerk waarin je wilt werken."

De Kerk van Breda

De priesters en diakens die geïnterviewd zijn voor de website zijn samen met de pastorale werkers en werksters en de vrijwilligers, de Kerk van Breda, in de vele parochies die het bisdom van Breda kent. "In die parochies hebben wij priesters en diakens nodig om de roepstem van de Heer ook hoorbaar te maken in onze dagen," aldus de bisschop.

Bisschop Van den Hende: "We zijn een levende Kerk, die ook in deze eeuw nieuwe mensen nodig heeft die ja zeggen op Gods roepstem. Mogen we daar met de interviews op de website aanleiding toe geven. En mogen we je uitnodigen om daar meer over na te denken, het in gebed te brengen en na te gaan of je geloof in God je tot een stap of een antwoord kan brengen."

Opleidingsfonds priesters en diakens

De werving van financiële bijdragen voor de opleiding van priesters en diakens vindt plaats via het ‘Opleidingsfonds priesters en diakens’. Uw gift ontvangen wij graag op banknummer 101051778 of giro 1066050 t.n.v. bisdom van Breda o.v.v. Opleidingsfonds priesters en diakens.

Werken in het bisdom van Breda?

Priesters en diakens voor het bisdom van Breda ontvangen doorgaans hun vorming en opleiding aan de Priester- en diakenopleiding Bovendonk. De opleiding biedt een zesjarige studie in deeltijd voor mannen die vanuit hun beroep priester of permanent diaken willen worden. Bovendonk is tevens het contactadres voor jonge priesterstudenten die buiten het bisdom gaan studeren en voor pastorale werk(st)ers in opleiding die hun studies eveneens elders volgen.

Priester- en diakenopleiding Bovendonk
Hofstraat 8
4741 AK Hoeven
T 0165 504277
E info@pdob.nl
www.bovendonk-opleidingen.nl

Bisdom van Breda
Veemarktstraat 48 Breda (bezoekadres)
Postbus 90189, 4800 RN Breda (postadres)
T 076 5223444
E secretariaat@bisdombreda.nl
www.bisdombreda.nl

geloof

